

1.1. НОВИТЕ РЕЛИГИОЗНИ ДВИЖЕНИЯ В ПЕРИОДА 1989-2003 Г.

Интересът на хората към новите религиозни движения бива привлечен от изкусителното умение на техните проповедници да подхождат индивидуално към всеки човек и съобразно неговите духовни потребности и проблеми. По този начин тези нови движения и техните лидери създаваха у мнозина усещането за избранност и значимост независимо от образователния ценз, етническият произход и социалният статус. За повечето хора това формира една мощна социално-динамична среда, в която те се чувстват като част от социум, който се ангажира не само с техните духовни потребности, а и с разрешаване на проблеми от социално-битов характер.

Изборът на религиозна доктрина в онзи начален период на прехода в немалка част от случаите се предполага и от лични човешки драми, които естествено водят след себе си дълбоко депресивно-психологическо състояние. Затова голяма част от хората, които са изоставени от своите близки и приятели, се насочваха към някои от новите религиозни движения. В тези общности хората се надяват да или реално получават внимание за своите проблеми, а това вече съвсем определено създава известна удовлетвореност в общуването с групата. По този начин мнозина от тях по-лесно преодоляват опасността от асоциализация и изпадне в по-тежки психически разстройства. Освен това там те придобиват знания за ценности, които се трансформират в нова ценностна система за тях, която на един по-късен етап се превръща и в логичен критерий за техния живот.

Някои от новите религиозни движения използват различни методи за рекрутиране на нови членове. Заедно с духовната промяна те предлагат бързо преуспяване в благосъстоянието и благоденствие. В голяма степен успехът им се дължи на способността им да съчетаят древни религиозни учения и съвременни модерни технологии за изразяване на посланието (напр. сциентологията, която предложи система, в която са слети научните методи и религиозните цели). Друг фактор за успеха на новите религиозни учения е мобилността на повечето от тях и насочеността на посланието им към всички възрастови групи и социални прослойки. Освен това всеки нов член на голяма част от тези движения приема като задължение да работи за привличане на нови членове към общността, което допълнително подсилва успеха на така-

ва мисионерска дейност сред хората.

Характерно за този период е засилената тенденция към ексклузивност от страна на движенията към своите членове, или казано с други думи не се допуска двойна обвързаност. Причина за това е фактът, че голяма част от новите религиозни движения изразяват претенции за монопол върху „истината“ за спасението по примера на традиционни изповедания.

По отношение на условията за членство и достъп до тези движения някои от тях притежават характеристиките на затворени общности, а други – на отворени организации. При първия тип членство се залага на елитарността, а при втория тип – на масовостта.

Членството и в двата типа организации зависи преди всичко от личния избор на потенциалния член на общността, като същевременно самата общност поставя както условия за включване в общността, така и задължения (плащането на десетък, привличане на нови членове, разпространение на агитационни материали и др.) към тях.

За голяма част от затворения тип нови религиозни движения от този период е характерен лидерският тип управление, начело с харизматични лидери.

Голяма част от новите религиозни движения през онзи период развиват мащабна социална дейност, чиито върхови моменти реално съвпадат с двата периода на най-остра социална и икономическа криза в България: 1991-1992 и 1996-1997 г.

Въпреки тези позитиви в дейността на новите религиозни движения, религиозността, която предлагат, се оказва твърде често достатъчно чужда за народопсихологията на българския народ, в която националното самосъзнание и традиционната религия се намират в неразривна връзка.

Сблъсъкът между традиционализма на българина и новите религиозни парадигми често поражда конфликти и напрежение в общественото пространство. Негативизмът към носителите на тази религиозност се засилва както от липсата на информация за тях, така и от страха, че те са проводници на чуждо влияние, мироглед и порядки. По тази причина в общественото пространство често се тиражират мнения, че масираните атаки най-вече на американските мисионери не са безвъзмездни и зад тях стоят не само идеологически, но и съответни финансови интереси. Подобни твърдения черпят своите идеи и от навлезли в

социално-културното ни пространство книги като „Американизация на християнството“ на *Джийн Едуардс*, в която се казва: „Ние американците имаме пари ... много пари! За да получиш част от тези пари, е необходимо единствено да се присъединиш към една от десетките американски мисии, деноминации, евангелизаторски организации или библейски училища, които донесохме.“⁴⁵

Наред с това в общественото пространство започна да се говори за „промиването на мозъци“ в някои от тези нови религиозни движения. Причина за появата на този силогизъм се основава на факта, че членове или симпатизанти на тези религиозни общности прекарват голяма част от времето си в общността и социалните им контакти се ограничават само до хора от този кръг. Това създава впечатлението, че съзнанието на тези хора се манипулира и върху тях се оказва психологически натиск, превръщайки ги в зомбирани чудовища, готови да вършат всичко, което им нареди лидерът или други членове от групата.

В медийното пространство постоянно се тиражират и случаи, в които се говори, че някои религиозни групи подтикват своите последователи към самоубийство. Тази теза кореспондира със случая от 18 ноември 1978 г., когато 918 членове на религиозната общност „Народният Храм“ („Храм на народите“), основан от пастор *Джим Джоунс* извършват колективно самоубийство. Наред с това точно в онзи период в различни точки на света се извършват няколко такива акта на колективни самоубийства, свързани с различни религиозни движения. Така например през 1993 г. след 51 дни полицейска обсада 86 последователи на сектата „Клонка Давидова“ се самозапалиха в САЩ, а през 1995 г. религиозната организация „Аум“ пушна отровен газ в метрото в Токио и уби 12 души. През 1997 г. 39 членове на религиозното движение „Небесни врати“ се самоубиват в САЩ. Тези трагедии допълнително засилват страха и негативизма към новите религиозни движения в България и най-вече към Свидетелите на Йехова, Църквата на Исус Христос на светиите от последните дни, Обединителна църква на Санг Мюн Муун, Общината на Единната вяра (преименувана през 1995 г. на „Църква на Последния завет“) и др. Под този знаменател нерядко са поставяни и много евангелски общности, които преднамерено са обвинени във връзка с някои от религиозните движения, извършили тези масови самоубийства.

В общественото пространство постоянно публикуват и изповеди

на хора, които по техните думи са били част от нови религиозни движения. Те разказват как насилствено са били изолирани от семейството си и от предишната си среда и как са попаднали в един шеметен ритъм на живот, който не им давал никаква възможност да се замислят или да обърнат внимание на това, което се случва с тях. Те трябвало непрекъснато да посещават лекции, богослужения и други мероприятия. Общността определяла живота им до най-малките подробности, изисквала пълно подчинение и упражнявала пълен контрол над личностите им. Според техните показания „сектата“ определяла какво може или какво не може да се чете, какво трябва или не бива да се яде, с кого трябва или не е наложително да се общува и с кого може или не може да се влиза в сексуални отношения. Освен това в някои религиозни движения редовно се правели изповеди и се събирала абсолютно пълна, в т. ч. и най-дискретна информация за личния живот на членовете. Всичко това неизбежно провокира естествено породен и дори ескалиращ страх у хората, който по-късно съвсем естествено и неизбежно се трансформирал и в открита антисектантска пропаганда. По този повод в много градове на страната се създават граждански организации срещу настъплението и напастта на новата религиозност, а всички нови религиозни движения са напълно „логично“ поставени под общия знаменател „секти“.

През 1993 г. в канцеларията на Народното събрание е внесен законопроект за Закон за защита на традиционното източноправославно вероизповедание. Законопроектът е следствие от растящото обществено безпокойство от неударжимото и безконтролно активизиране на дейността на различни нови религиозни движения и евангелски общности. В мотивите на проекта се казва, че с него се цели да защитят културата и традициите на православния българския народ от „сектите“, идващи отвън и заплашващи традиционния религиозен живот в страната. Ще споменем само някои акценти от проектозакона:

- източноправославното вероизповедание да се ползва с почетно и представително място в държавните институции;
- да се регламентира програмното време в средствата за масова информация и самостоятелни предавания за източноправославното изповедание.

От казаното дотук може да се заключи, че този период се харак-

теризира с една динамика в сферата на религиозността, която се изразява в:

- масово навлизане на религиозни движения, непознати за България;
- активен прозелитизъм от страна на тези движения, подкрепен с множество благотворителни инициативи;
- масови публични прояви, рекламиращи религиозните парадигми и моралните ценности на тези движения;
- внимание от страна на медиите към някои от тези нови религиозни движения, без оглед на евентуалните негативни последици от тяхното разпространение за традиционната религиозност в страната;
- демонстрирано незачитане на законите и нормите на държавата от страна на някои подобни нови религиозни движения, съпроводено понякога с несъобразяване и дори с грубо нарушаване на гражданския порядък;
- отделни прояви на деструктивна религиозност в някои от религиозните институции и нови религиозни движения в страната, породена от месианските очаквания на адепти с лабилна психическа, нездрава религиозност и тоталитарно отношение към тях от страна на духовните лидери на тези общности;
- осезаемо увеличение на негативно-критичните обществени настроения и нагласи срещу определен тип подобни нови религиозни движения;
- спонтанна или организирана обществена конфронтация срещу дейността на тези движения, която се изразява в кампанията „анти секти“;
- обществени дебати по проблемите на религиозността транскрибирани като „опасност от сектите“.

В средата на този период интересът към религията и по-специално към новите религиозни движения забележимо почна да намалява. Първоначалният ентузиазъм и плам угасва и на негово място се настъпва вярата в свръхестествени сили, както и интересът към екзотеричното знание, което наложи преместване на духовния взор на хората от Абсолютния Трансцендент към неидентифицирани извори на религиозност и духовност.

През разглеждания период около 90% от новите религиозни движения търсят съответни начини за легитимиране на дейността си и институционализация на структурите си. По този начин те се превръщат в официално регистрирани вероизповедания, което до известна степен разрешава, от една страна, проблемът със свободното проповядване на религиозните им доктрини, а от друга, общественото напрежение срещу тях намалява.

1.2. НОВИТЕ РЕЛИГИОЗНИ ДВИЖЕНИЯ СЛЕД 2003 Г.

Въпреки големия брой вероизповедания и религиозните общности, които са се установили в страната след късната есен на 1989 г., все още голяма част от хората са се превърнали в духовни номади, които търсят някаква друга – смислена и пълнокръвна, – духовност не само в религиозните общности, но така също и в немалкия брой нови духовни практики, разпространени у нас.

Това съвсем естествено провокира и началото на своеобразен преход от класическата религия към онова, което може да бъде определено като „индивидуална религия“, т. е. „към такъв тип религиозност, при която индивидът конструира своя собствена смислова система“.⁴⁶ Ние вече, по-горе обърнахме специално внимание, на обстоятелството или на тенденцията в нашето съвремие вниманието и ангажиментите към религиозността да придобиват все по-персонално, психологическо измерение. Със сигурност това е част от общосоциологическата закономерност на самото постмодерно време, което толерира индивидуализацията на човешкия – духовен и практически – жизнен свят, фаворизира неговата – различна спрямо миналото – естетизация и дори поетизация на битието.

Във времето след 2000 г. все повече хора осъзнават, че те не са задължени да се подчиняват на нормите на определена религиозна институция, за да задоволяват своите духовни потребности. За тях стана пределно ясно, че могат много по-свободно да изберат, а също така и да демонстрират в какво вярват или могат и трябва да вярват, основавайки се на ценностите в съвременния плуралистичен свят. Това всъщност кара 60% от хората във възраст между 25-45 г. да декларират, че техният свят изразява възможностите на разума им и тяхната предприемчивост, а не на връзката или зависимостта им с някаква религиозна